

JERUZALÉMSKA BIBLIA A PREKLAD VETY V KNIHE GENESIS 1,2.

Mário BLAHOTA

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove,
Prešov, Slovenská republika

V mazoretskom texte veta Genesis 1,2 znie :

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוֹ וָבֹהוּ וְחָשֹׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:
(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

Bežný preklad by znel asi takto : *A zem bola pustá a prázdna, a tma / bola / nad povrchom priepasti a Duch boží / bol / vznášajúci sa nad povrchom vôd.*²³³

Na začiatok si uveďme preklad textu knihy Genesis 1,2 podľa Jeruzalémskej biblie.

Preklad znie nasledovne: „Země byla pustá a prázdna, tma halila propast, Boží vítr víril nad vodami.”²³⁴

Preklad slovného spojenia תֹהוֹ וָבֹהוּ sa bežne prekladá ako „pustý a prázdny”.²³⁵ Hebrejský termín slova תֹהוֹ sa vyjadruje pojmom „to čo je pusté”.²³⁶ V tomto význame ho vidieť aj v knihe Jób 26,7. V texte Deutoronomium 32,10 sa tento výraz spája s „púšťou” מִדְבָּר וּבְתֹהוֹ, kde sa verš prekladá ako „A našiel ho v zemi púšte a pustine.....”²³⁷ Text knihy Izaiáša 24,10 kde výraz קְרִית־תֹהוֹ sa dá preložiť ako „pusté mesto” ale aj ako „zničené mesto”, pretože sa spája so slovom na začiatku vety נִשְׁבְּרָה „zničený, zlomený”. Teda text v Iz 24,10 vypovedá o

²³³ Preklad pôvodného mazoretského textu Gn 1,2 je prekladom vlastným.

²³⁴ JERUZALÉMSKA BIBLIA. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., 2009.

²³⁵ Takýto preklad uvádza aj PÍPAL, B. 1997. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha : Kalich, 1997.

²³⁶ Pozri GESENIUS, F.W.H. 1997. *Hebrew – chaldee lexicon to the Old testament*. Grand Rapids : Baker Books, 1997.

²³⁷ Pozri Job 6,18;12,24 kde sa v texte hovorí o pustine ako o „púšti kde všetci hynú” Aj keď v tomto prípade tu výraz תֹהוֹ nie je spojený s výrazom מִדְבָּר (púšť) ako v Dt 32,10.

„meste, ktoré je zničené a preto je pusté“. Na iných miestach sa výraz תהו prekladá aj ako „ničota“. Konkrétne v textoch knihy Izaiáša, ktorý kritizuje modly pohanov, ktoré sú „ničím“, ako vo verši Iz 41,29 ותהו נכבדו „ničím sú ich liatiny“. Čo sa týka výrazu בהו ten sa prekladá ako „prázdnota“, teda ide o niečo „čo je prázdne“. Spojenie תהו ובהו ako ho vidíme v danom verši Gn 1,2 sa nachádza v hebrejkej biblii iba na troch miestach, a to konkrétne (Gn 1,2; Jer 4,23; Iz 34,11). Jeremiáš 4,23 konkrétne uvádza tak ako Gn 1,2 ראיתי את-הארץ והנה-תהו ובהו „Videl som zem a hl'a (bola) pustá a prázdna.....“

Ďalším slovom je výraz תהום , ktoré ako sa zdá je *slovom poetickým* na vyjadrenie „vody, ktorá robí hluk“. ²³⁸ Pre takýto preklad nasvedčuje aj Žalm 42,8. Tam sa doslova uvádza תהום-אל-תהום קורא לקול צננריה „Vlna k vlne volá hlasom vodopádu tvojho.....“. Žalmista tu poetickým jazykom vyjadruje hlučný šum vln vyúsťujúcich do padajúcej vody. Pre preklad ako „obrovského množstva vody“ nasvedčuje čítanie Ezechiela 34,4 מים גדלוהו תהום „vody stanú sa veľkými hlbunami“. Čítanie pre priepasť nasvedčuje zase Jób 28,14 a תהום אמר לא בִּיָּהִיא „Priepasť hovorí nie je ona vo mne“ a v druhej polovici verša Jób 28,14b čítame וְנִם „A more hovorí nie je so mnou“. Jób tu hovorí o múdrosti Božej, ktorá nie je ani v priepasti a ani v mori. Pre nás v tomto verši je podstatné to, že pojem תהום je v tematickom spojení s גֵּם , ale text ich nechápe ako synonymum, ale ako dve odlišné entity. Teda tak ako v Gn 1,2, kde priepasť a vody sú dve odlišné entity. Preto preklad ako priepasť je v kontexte daného verša presnejší ako preklad hlbiny.

Prekladatelia Jeruzalemskej biblie pri preklade vety v Gn 1,2 použili preklad hebrejských slov רוּחַ אֱלֹהִים ako „Boží vietor“. Sémantické pole slova רוּחַ je rozsiahle a zahŕňa v sebe viacero významov. ²³⁹ Toto slovo možno prekladať ako (*Duch, duch, dych, vietor*). Niektorý starozmluvný bádatelia ako napr. Von Rad „ruach elohím“ prekladajú ako „mohutný, božský vietor“ pričom Elohim chápu ako superlatív, pretože v opise stvorenia vidia zmienku o prvotnom

²³⁸ Pozri GESENIUS, F.W.H. 1997. *Hebrew – chaldee lexicon to the Old testament*. Grand Rapids : Baker Books, 1997.

²³⁹ Pozri HERIBAN, J. 1992. *Príručný lexicon biblických vied*. Rím : SÚCM, 1992.

chaose²⁴⁰ S takýmto chápaním a čítaním slova Elohím nie je namieste súhlasiť, pretože na žiadnom inom mieste sa slovo Elohím nechápe vo význame superlatívu. Treba si postupne ukázať ako v hebrejskej biblickej tradícii koexistujú vedľa seba termíny ako רוח אֱלֹהִים (*Ruach Elohim*) a רוח (*Ruach*) stojaci v textoch samostatne. Popritom je dôležité spomenúť, že vedľa týchto pojmov v biblii figuruje ďalší pojem a to רוח יהוה (*Duch Jahveho*) prekladom ako „*Duch Hospodina*“ alebo „*Duch Pána*“.²⁴¹

Pri započatí našej štúdie pojmu רוח אֱלֹהִים musíme analyzovať všetky biblické verše, ktoré obsahujú tento pojem v tomto zložení. V hebrejskom kánone sa tento pojem vyskytuje na trinástich miestach a to Gn 41,38; Ex 31,3; 35,31; Num 24,2; 1 Sam 10,10; 11,6; 16,15; 16,16; 16,23; 18,10; 19,20; 19,23; 2 Kron 15,1.

וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רֹוח אֱלֹהִים בּוֹ: ^{WTT} **Genesis 41:38**

(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A riekol Faraón k služobníkom jeho, „Či nájdený je (niekto) ako tento muž v ktorom /je/ Duch Boží?“

וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רֹוח אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבְתִבְיוֹנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה: ^{WTT} **Exodus 31:3**

(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A naplnil som ho Duchom Božím, múdrosťou a rozumnosťou a poznaním vo všetkých skutkoch, (vo všetkom čo podnikne, vykoná).

וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רֹוח אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבְתִבְיוֹנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה: ^{WTT} **Exodus 35:31**

(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

²⁴⁰ Zmienka o prvotnom chaose je podmienená hypotézou, že v biblickom opise stvorenia badať narážky na kanánsku mytológiu a kozmogóniu, ktorú hebrejská tradícia v opise stvorenia demytologizovala a preformulovala mytologické výpovede vo vyznanie, že Stvoriteľ Jahve je nad stvorenými prírodnými a kozmologickými dejmi.

²⁴¹ Titul Kyrios /Pán/ je vlastne gréckou formou židovského tetragramonu JHVH. Taktiež získal funkciu božieho mena. Plnú legitimitu jeho užívania v kresťanskej cirkvi nadobudol prostredníctvom Žalmu 110,1.

A naplnil som ho Duchom Božím, múdrosťou a rozumnosťou a poznaním vo všetkých skutkoch, (vo všetkom čo podnikne, vykoná).

וַיִּשָּׂא בָלָעָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וְתַהֲדִי עָלָיו יוֹם אֱלֹהִים: ^{WTT} **Numbers 24:2**
(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A /ked'/ pozdvihol Bilám oči svoje a uvidel Izraela a jeho táboriace kmene /že/ zostúpil na neho Duch Boží.

וַיָּבֹאוּ שָׁם הַגִּבְעָה וְהָיָה חֶבְל־נִבְאִים לְקִרְאָתוֹ וַתַּצְלַח עָלָיו יוֹם אֱלֹהִים וַיִּתְנַבֵּא בְתוֹכָם: ^{WTT} **1 Samuel 10:10**
(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A /ked'/ prišli na vrch tam, a hľa skupina prorokov išla mu v ústrety a pristúpil na neho Duch Boží a prorokoval uprostred nich.

וַתַּצְלַח יוֹם־אֱלֹהִים עַל־שָׁאוּל (בְּשִׁמְעוֹ) [בְּשִׁמְעוֹ] אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּחֵר אָפוֹ מְאֹד: ^{WTT} **1 Samuel 11:6**
(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A pristúpil Duch Boží na Saula (a) počujúc (ked' počul) slová tieto, rozpálila sa (hnevom) tvár jeho preveľmi.

וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי־שָׁאוּל אֵלָיו הִנֵּה־נָא יוֹם־אֱלֹהִים רָעָה מְבַעֲתָהּ: ^{WTT} **1 Samuel 16:15**
(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A riekli sluhovia Saulovi jemu „Hľa, zlý duch od Boha, ktorý ťa straší“.

וַיֹּאמֶר־נָא אֲדֹנָיִי עֲבָדִיךָ לְפָנֶיךָ יִבְקָשׁוּ אִישׁ יָדַע מִגִּגֹּר בְּכָוֹר וְהָיָה בְּהִיּוֹת עָלֶיךָ יוֹם־אֱלֹהִים רָעָה וְנִגַּן בִּידוֹ וְטוֹב לָךְ: פ ^{WTT} **1 Samuel 16:16**
(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

Nech povie predsa Pán náš sluhom svojím (ktorí sú) pred tebou, nech nájdú muža, ktorý vie hrať na lýru a stane sa, /že ked'/ bude na tebe zlý duch od Boha a bude hrať rukou svojou, a dobré stane sa ti.

וְהָיָה בְּהַיּוֹת רִיחַ-אֱלֹהִים אֶל-שָׁאוּל וְלָקַח דָּוִד אֶת-הַכֶּנֶזֶר וְנִגָּן בְּיָדוֹ וַיְרַח לְשָׁאוּל^{WTT} **1 Samuel 16:23**

וְטוֹב לוֹ וְסָרָה מֵעָלָיו רִיחַ הַרְעָה: פ

(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A stalo sa (že ked') bol Zlý duch od Boha pri Saulovi, vzal Dávid lýru a hral rukou svojou a ul'avilo sa Saulovi a bolo mu dobre, a odstúpil od neho zlý duch.

וַיְהִי מִמָּחָרֹת וַתִּצְלַח רוּחַ אֱלֹהִים בְּרָעָה אֶל-שָׁאוּל וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹדֵה-בַּיִת וַדָּוִד מִנֵּגֶן^{WTT} **1 Samuel 18:10**

בְּיָדוֹ בַּיּוֹם בַּיּוֹם וַהֲתַנִּיחַ בְּיַד-שָׁאוּל:

(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A stalo sa d'alšieho dňa, a pristúpil zlý duch od Boha k Saulovi a prorokoval²⁴² uprostred domu, a kým hral Dávid rukou svojou ako obyčajne, (že) Saul mal kopiju v ruke.

וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל מַלְאָכָיו לְקַחַת אֶת-דָּוִד וַיֵּרָא אֶת-לִמְנוּחַת הַנְּבִיאִים בְּבָאִים וּשְׂמוֹאֵל^{WTT} **1 Samuel 19:20**

עֹמֵד נֹצֵב עֲלֵיהֶם וַתְּהִי עַל-מַלְאָכָיו שָׁאוּל רִיחַ אֱלֹהִים וַיִּתְנַבְּאוּ גַם-דָּוִד:

(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A poslal Saul poslov, aby vzali Dávída a (ked') videl zhromaždenie prorokov, ktorí prorokovali a Samuel, ktorí stál bol postávajúci nad nimi a stalo sa (že prišiel) Duch Boží na poslov Saulových a prorokovali tiež aj oni.

וַיֵּלֶךְ שָׁם אֶל-(בְּנֵי) [בְּנֵי] בְּרָמָה וַתְּהִי עָלָיו גַּם-רוּחַ רִיחַ אֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ הַלּוֹךְ^{WTT} **1 Samuel 19:23**

וַיִּתְנַבֵּא עַד-בָּאוֹ (בְּנֵי) [בְּנֵי] בְּרָמָה:

(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A šiel tam do Najóta v Ráme a stalo sa, (že) Duch Boží bol tiež na ňom a išiel až kým neprišiel do Najóta v Ráme.

וַעֲזַרְיָהוּ בֶן-עֻזִּי הָיָה עָלָיו רִיחַ אֱלֹהִים:^{WTT} **2 Chronicles 15:1**

(BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, 1967/77)

A na Azariáša syna Obedovho prišiel Duch Boží.

²⁴² Preklady uvádzajú na tomto mieste výraz „besnil“, „zúril“. Starosloviensky preklad uvádza „proricáše“. V textoch LXX 1Sam 10-11 verše chýbajú.

²⁴³ שַׁדַּי „Šadaj“ ako starozmluvné meno pre Boha, kde sa tento termín prekladá ako „Všemohúci“.

vánok a tiež aj vietor. Pre obsiahlosť danej problematiky, sme si nemohli poukázať na všetky miesta kde sa daný výraz nachádza a kontext v akom sa užíva. Vidieť tu však krásnu biblickú jednoduchosť v hebrejskom znení, kde „Duch, duch, dych, vánok, vietor“ vždy symbolizujú oživujúcu Božiu silu, ktorá naplňuje a oživuje svet a človeka vsadeného do stvoreného sveta. Biblický človek chcel vyjadriť jednoduchým spôsobom, že všade kde je Boh, je aj jeho oživujúci Duch spolu s jeho dychom, ktorý dáva život všetkému stvorenstvu. Ten kto sa ponorí do biblického textu v hebrejskom znení, má možnosť vstrebať tú fantastickú jednoduchosť a spiritualitu starozmluvných textov, a to spôsobom akým autori pracovali s teológiou výrazu „ruach“.

Cieľom tejto práce nebolo triediť a analyzovať, spracovávať a hodnotiť. Zámerom bolo poukázať na spôsob uvažovania človeka biblického v semitskom prostredí, kde El ako Boh najvyšší, dáva bytie stvorenému človeku. Tiež aj následne pochopiť prekladateľov Jeruzalemskej biblie, čo ich viedlo k prekladu tohto hebrejského verša spôsobom, akým nám ho predložili vo svojom diele. Ak by som to zhrnul, tak prekladatelia Jeruzalemskej biblie mali rozsiahle vedomosti s hebrejským uvažovaním a jeho teologickým rozsahom. Tak ako som opísal vyššie, tak práve široký rozsah výrazu „ruach“ dalo podnet poukázať prekladateľom aj iný rozmer biblického textu. V prvom rade po filologickej stránke sa prekladatelia snažili stotožniť „ruach elohím“ s vetrom Božím z dôvodu hebrejského slovesa, ktoré sa nachádza v danom verši a to sloveso מְרַחֵם „vznášajúca sa“. Ide o *participium slovesa v ženskom rode*, pretože „ruach“ je rodu ženského. Ide o sloveso רָחַף (ráchaf), čo v preklade značí „poletovať, vznášať sa, hovieť“. Toto sloveso je v hebrejskej biblii použité na troch rôznych miestach a to konkrétne v Gn 1,2; Dt 32,11; Jer 23,9.

V texte Dt 32,11 je יִרְחַף „vznášal sa“ v *pielovom imperfekte rodu mužského*, a v Jer 23,9 je יִרְחַפוּ „trasú sa“ v *gale perfekta plurálu*. Pre nás je podstatný výraz v Dt 32,11, kde je opis orla krúžiaceho nad mláďatami, ktorý je pripodobnený k Bohu. Aj v Gn 1,2 je toto sloveso použité v súvislosti so vznášaním sa Ducha Božieho nad vodami. Teda Duch Boží sa vznášal ako orol v povetrí. To evokuje predstavu vetra. Následne s touto predstavou vetra Božieho súvisí aj *historicko-kritický* pohľad na opis stvorenia v knihe Genesis. Všeobecne sa pripúšťa, že opis stvorenia sveta má korene v mytologickom chápaní *kozmogónie* v kanánskej tradícii o *prvotnom chaose*. Biblická tradícia však tento poznatok pretvorila a

vsadila do inej teologickej roviny. V takomto ponímaní sa už dá hovoriť o vetre Božom, ktorý sa vznášal nad vodami. Problém však je, že po prvé „*ruach elohím*” ako sme si ukázali nie je možné prekladať ako „*vietor boží*” a po druhé výraz „*ráchaf*” v Dt 32,11 sa nedá preložiť ako „*prudko lietajúci*” ale len „*hovejúci,krúžiaci*”. Orol v texte Dt 32,11 sa nevzdŕoval od hniezda, on len nad ním krúžil, *hovel* v povetrí nad hniezdom, aby ho chránil tak ako Boh, ktorý chráni svoj ľud a nevzdŕuje sa od neho, s ktorým je orol stotožnený. Teda biblisti stotožnili „*poletujúceho sa orla*” s „*Duchom Božím*” v Gn 1,2. A práve predstava *prvotného chaosu* v Gn 1,2 dáva možnosť chápať „*ruach elohím*” ako „*mohutne fúkajúci vietor nad vodami*”, ktorý pretvára chaos. Problém však spočíva aj v tom, že niektorý biblisti ako som poukázal už vyššie „*elohím*” chápu ako superlatív. Teda preklad by znel niečo ako „*mohutný vietor poletujúci nad vodami*”. Čo podľa mňa je neprípustné a dehonestujúce chápanie biblického textu. Autori prekladu Jeruzalemskej biblie sledovali túto stopu, ale aj pre nich takýto preklad bol neprípustným, ale ako som už spomenul, že spojitost slovesa v Dt 32,11 a Gn 1,2 im umožnilo chápať „*ruach*” ako vietor. Ďalším dôvodom, prečo prekladatelia Jeruzalemskej biblie užili výraz „*vietor*” je ten, že chceli dať do popredia biblickú teológiu „*stvorenia slovom*”. Snažili sa poukázať na dôležitosť „*stvoriteľovho slova pri stvorení*”. Ide o to, že pri opise stvorenia je opisované ako *Boh tvorí prostredníctvom svojho slova*. Slovo Boha bolo tvoriacou silou, nie jeho Duch. Verše ako וַיִּאמֶר אֱלֹהִים „*A riekol Boh.....*” stoja v celom stvoriteľskom akte Boha. Boh tvorí spôsobom „*A riekol...*” a stalo sa tak. Dokonca aj Ž 33,6 hovorí „*Slovom Jahveho nebesá stvorené sú a Duchom (dychom) jeho úst všetky ich voje*”. Tu autor žalmu hovorí, že prostredníctvom slova Hospodina je svet stvorený a jeho duch tento svet len oživuje. Tiež aj Iz 55,10-11 hovorí o „*vychádzajúcom slove z Božích úst, ktoré vykoná to na čo ho poslal*”. Hebrejský výraz דָּבָר sa prekladá vo význame „*slovo*” ale aj „*vec*”. Znamená to, že ak prekladatelia Jeruzalemskej biblie v Gn 1,2 použili preklad ako „*vietor Boží vznášajúci sa nad vodami*”, chceli tým poukázať, že akt stvorenia sa nedial prostredníctvom „*ruach elohím*”, teda *Ducha Božieho*, ale prostredníctvom jeho slova. Poukázali jednak na teológiu vlastnú hebrejskému biblickému chápaniu stvorenia, a zároveň otvorili tým čitateľovi inú rovinu vnímania biblického textu. Záverom chcem len povedať, že z filologického hľadiska by sa verš Gn 1,2 mal prekladať ako „*Duch Boží vznášajúci (ba priam až „hovejúci”) nad vodami*”. A tiež treba povedať, že použitím výrazu „*Duch Boží*” a

myslím , že v takomto duchu to tak myslel aj autor správy o stvorení, je jasný poukaz na snahu demytologizovať proces stvorenia, A to práve tým, že autor vsadil *Ducha Božieho* do textu. Jasne teologicky naznačil posolstvo, že Boh je stvoriteľom a kanánska kozmogónia v správe obsiahnutá naberá diametrálne odlišný teologický ráz. Čo pri preklade ako „*vietor Boží*“ sa neguje práca pôvodného zámeru autora o demytologizáciu správy o stvorení.

Zoznam bibliografických odkazov

- BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA*. Stuttgart Deutsche : Bibelgesellschaft, 1967/77. ISBN 3-438-05219-9.
- GESENIUS, F.W.H. 1997. *Hebrew – chaldean lexicon to the Old testament*. Grand Rapids : Baker Books, 1997. ISBN 0-8010-3736-0.
- HERIBAN, J. 1992. *Príručný lexicon biblických vied*. Rím : SÚCM, 1992.
- JERUZALÉMSKA BIBLE*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství , s.r.o., 2009. ISBN 978-80-87183-11-3.
- PÍPAL, B. 1997. *Hebrejsko – český slovník ke Starému zákonu*. 3. vydanie. Praha : Kalich, 1997. ISBN 80-7017-121-9.

THE JERUSALEM BIBLE AND ITS TRANSLATION OF THE TEXT OF GENESIS 1, 2

Mário Blahota, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Prešov,
Masarykova 15, 08001 Prešov, Slovakia, marioblahota@gmail.com, 00421902
394588

Abstract

The Jerusalem Bible is a respected modern Catholic translation of the Scripture. It was prepared by the Dominican Biblical School in Jerusalem founded in 1890, a French translation was issued in 1956 and was called La Bible de Jerusalem. It is based on the Hebrew and Greek. The Czech translation was made based on comparisons of the French version and original biblical languages. In this article I try to show how the French Biblical School worked on the translation of the text from the Hebrew original. Especially I chose the text of the book of Genesis 1,2.

Key words

The Jerusalem Bible, Ruach Elohim, Hebrew text